

Szólnokiak Luther nyomában – a reformáció 500. évfordulóján

Menetrend

2017. június 11. (vasárnap): **Pirna**.
 2017. június 12. (hétfő): **Lipcse, Naumburg, Halle**
 2017. június 13. (kedd): **Eisleben, Mansfeld, Mühlhausen**.
 2017. június 14. (szerda): **Erfurt, Eisenach (Wartburg)**.
 2017. június 15. (csütörtök): **Magdeburg, Quedlinburg**.
 2017. június 16. (péntek): **Wittenberg, Torgau**,
 2017. június 17. (szombat): Hoyersverda gyülekezeti találkozó.

Luther Márton 1517-ben – a hagyomány szerint – a wittenbergi vártemplom kapujára szegezte ki 95 tételét. E jeles esemény 500. évfordulójára sok más program között egy lelki és építészeti élményeket is magába foglaló utazást tervezett a szólnoki evangélikus és református gyülekezet. A két éve felvetődött gondolatot hosszas tervezés és szervezés követte, melynek gyümölcseként harmincan vágunk neki ennek a zárandoklatnak.

A buszos közlekedés lehetővé tette, hogy lelkiekben is gazdagodhassunk, így az oda vezető úton délelőtt 10 órakor mi is istentiszteletet tartottunk, majd pedig minden nap áhítat volt, melyeken az úgynevezett. solák a Luther által felismert igazságok adták az alapot: Egyedül a Szentírás. Egyedül kegyelemből. Egyedül hit által. Egyedül Krisztus. Egyedül Istené a dicsőség. Így minden napra jutott egy-egy vezérlő gondolat belőlük. Reggelente, a szállás adta terem lehetőségével élve imaközösségre gyűlhettek a korán ébredők. A program során alapvetően Luther Márton énekeire támaszkodtunk, melyeket egy füzetbe kigyűjtve vittünk magunkkal. Természetesen a séták alatt is tudtunk beszélgetni, égiekről, földiekről egyaránt.

A buszos **út során** kisebb-nagyobb távolságból számos szép tájat, várost láttunk - különösen, amikor a sztárdáról letereltek minket. A hajnali indulásnak és a jó tempónak köszönhetően egy eredetileg nem tervezett kisvárosi megállóra lehetőségünk nyílt, így lábunk megmozgatására Pirna városát választottuk.

Pirna az Elba partján, Drezdától 15 km-re fekvő, ma közel negyvenezer lakosú város. Az óváros nyugati szélén, a volt dominikánus kolostor közelében parkoltunk, így könnyen betájoltuk magunkat. Nyári vasárnap délután lévén nagy nyugalmat tapasztaltunk a városban. A régi kolostor XIV. századi gótikus temploma is zárva volt. A mellette álló **kolostori épületben** a város múzeuma működik ezt idő hiányában nem tekintettük meg. A felújított ódon épületek között

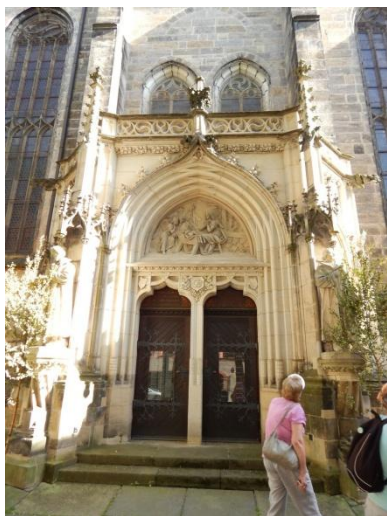

sétálva – így az 1624-ben épült **Angyalok erkélye** nevű előtt haladva a korabeli részeket, főleg portálokat megcsodálva – jutottunk el a Piacterre, és a régi német városokra jellemzően közepén álló **városházához**. Az 1485-ben elkezdett, 2 illetve 3 szintes, gótikus, reneszánsz és barokk stílusú részekből álló tekintélyes épületnek ennek ellenére kellemes volt az összhatása. A macskaköves téren természetesen vendéglátó egységek várják a látogatókat, a régi szép, felújított épületek, kisebb paloták előtt. Egy utcával odébb áll a város híres-hírhedt szülöttének, a

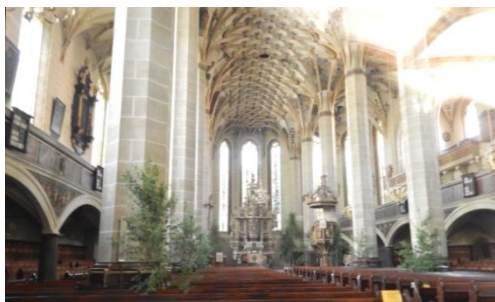

búcsúcédulák árusításáról ismert Johannes Tetzelnnek /magyarosan: Tetzeli Jánosnak/ a szülőháza. Tetzeli mondása

volt: „Amint a pénz a ládában csörren, lelked rögtön a mennybe röppen”. Tetzeli nem épp biblikus alapon álló tevékenysége, annak zajos sikere is inspirálta Luthert, hogy e tévtanítás és a középkori egyházi gyakorlat tévelygése helyett az igaz utat mutassa meg. A Főtér mögött áll az egytornyos, háromhajós, evangélikus **Mária-templom**: 1466-1479 között építették, majd egy tűzvészt követően a XVI. század első felében átépítették, tornya 1700 körül készült.

Sajnos csak az előterébe jutottunk be, így üvegen keresztül csodálhattuk meg a hálóboltozatot, a késő gótikus szószéket és keresztelőmedencét; sajnos a freskókat így nem láthattuk. A mellékhajókba épített, karzatok

alatti padsorokat emelkedőnek építették, hogy az istentiszteletet mindenki jól lássa és hallja. Az oszlopoknál és az oldalbejáratnál kisebb lombos fák voltak elhelyezve, ahogy a templomot

épp bezáró néni mondta ezek a konfirmációhoz kapcsolódó díszítések voltak. Az oldalbejárat egyik szobra **Luther** ábrázolja. A templom feletti dombon áll a Sonnenstein-kastély, melyet most nem hódítottunk meg. Visszafelé menet még az Elba-partra is kinéztünk – magállapítva, hogy a túlpartról különösen szép látvány lett volna az óváros.

Másnap már a tervezett program következett, bár a hétfői nap, amikor sok minden zárva van, okozott némi bosszúságot.

Lipcse városa is őrzi Luther „lábnyomát” és emléket, különösen, hogy 1519. június 27. és július 16. között Luther Márton, Andreas Karlstadt és Johann Eck közt zajlott a Lipcsei Disputa, amelyen Luther megvédte hittételeit. Lipcsében az 1482-től 1496-ig épült Tamás-templomnál kezdtük a sétát, pontosabban előtte, a város zenei életét jelentősen meghatározó, 1835-48-ig itt élő **Felix Mendelssohn-Bartholdy** szobránál. A **Tamás-templom** eredetileg

ágostonrendi kolostortemplom volt, azonban mai hírnevét leginkább Johann Sebastian Bach itteni tevékenységének (1723-50) és a templom fiúkórusának köszönheti – Bachot épp az előbb említett Mendelssohn-Barholdy fedezte fel újra, azóta töretlen a hírneve. A bejárat előtt **Bach szobra** és egy nagy nyitott könyv áll, melyen a templomot röviden bemutatják a látogatónak. A templom egytornyos, háromhajós, gótikus istenháza, az oldalt lévő Bach-

orgona 4 manuálos, pedálos, 61 regiszteres nagy hangszer – melyen épp gyakorolt valaki, így élmény volt hallani a híres hangszert. (Egy másnap esti koncertre a belépő 13 euro lett volna.)

A falakon sírkőfedlapok, régi egyházi személyek képei, epitáfiumok (díszes, festett vagy részben domborműves halotti emléktáblák) vannak – a régi lutheránus templomokban többnyire ilyeneket láthatunk. Bach idejében barokk berendezése volt a templomnak, amely

jelentős részben faborítást is jelentett a falakon. A szentélyben van a nagy zeneszerző sírja, melyet egy másik templomból hoztak át halálának 200. évfordulóján. A templom zenei hagyományaira még egy, kis termben lévő kiállítás is emlékeztet: hangszerek, kották, régi Biblia és énekeskönyv.

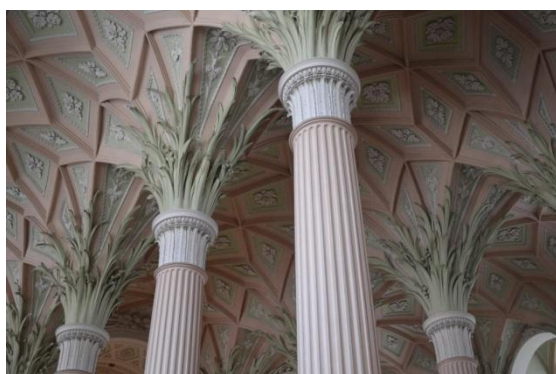
A sétát a **Régi Városháza** (ma múzeum) felé folytattuk, mely 90 méter hosszú, látványos, kétemeletes, kis tornyos, árkádos reneszánsz épület 1557-ből. Mögötte egy kis téren áll a **Régi Kereskedelmi Tőzsde** épülete: kis barokk palota, amely kényelmesen körbejárható. Előtte Goethe – aki itt volt diák 4 évig - szobra áll.

Utunk a Miklós-iskola (a város első iskolája) 1568-ból való épülete mellett vezetett a két kisebb és egy nagy tornyos, háromhajós, román stílusú, gótikus szentélybővítéssel, mára klasszicista belsővel rendelkező **Miklós-**

templomhoz – amely most 1796-os állapotában látható, és amelyben Luther is prédikált. Szokatlan az épület színösszeállítása, a rózsaszín, a világoszöld és a fehér uralja a

falakat. A boltozat-kazetták mindegyikében stukkódísz látható, de legszokatlanabbak az oszlopfők magasra felnyúló pálmalevelei – egy ilyen oszlop áll a templom mellett is emlékoszlopként. Óriási orgonája 1859-ben készült

el, majd 2004-ben kibővítették, ma 5 manuál + pedál; 103 regiszteres, 6804 sípja van! Ottjártunkkor épp a Bach hetek esti koncertjének helyszíni próbája kezdődött - egy régizenés együttes a Johann Rosenmüller nevű, négy évszázada született és Lipcsében is évekig működő barokk zeneszerző darabjaiból összeállított programot adott elő. A kis létszámú előadó apparátus csodaszép „dolgokat művelt”, így fájó szívvel álltunk fel 20 perc után. (A belépő 47 euro lett volna!)

Ez a templom egyben a közelmúlt német történelmének is része. Itt voltak a szocializmus vége felé azok a hétfői békés, gyertyás, imádságos demonstrációk, melyek csúcspontja az 1989. október 9-i, több százezres demonstráció volt. Egy csendes forradalom, melynek skandált, történelmivé vált jelszava: „**Mi vagyunk a nép!**” („Wir sind das Volk!”) volt. Erre emlékezve minden évfordulón közös fohászkodásra várnak mindenkit, hogy az embereket imádságban buzdítsák a békére és az igazságosságra.

A következő állomásunk **Naumburg** városa volt és elsőként a **Dómot (Szt. Péter és Pál-katedrális)** néztük meg, ahol Luther Márton 1521-ben, a wormsi

birodalmi gyűlésről hazafelé megállt. 1542-ben ő szentelte itt fel az evangélikus püspököket. A dóm négytornyos, háromhajós, kereszthajós, altemplomos istenháza, melyhez kolostori épületek is tartoznak. Ez a román és gótikus stílusú épületegyüttes 1213-tól több szakaszban az 1400-as évekig épült. Döntő

részben megmaradt eredeti állapotában, így hihetetlen hihetetlen hatása van az érdeklődőkre – bár a csúcsos sisakú két nyugati torony egyike jóval később, 1894-ben készült el. (A jelzők fokozására nem nagyon lesz mód, mert a legtöbb megnézett építmény túlzó jelzőket érdemelne.) Jellegzetessége, hogy mindkét végén

szentélyzáródású, a keleti szentély alatt háromhajós altemplom áll, egyszerű **fakorpuszos kereszttel** az oltáron. Fölötte a szentélyzáródású keleti kórus, **gótikus oltárral**, egy püspöki szarkofággal és faragott fapadokkal és egyéb berendezési tárgyakkal. Mindkét **kórus rekesztője** (elválasztója) áll még,

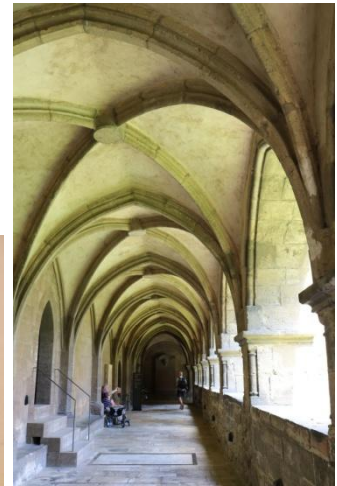

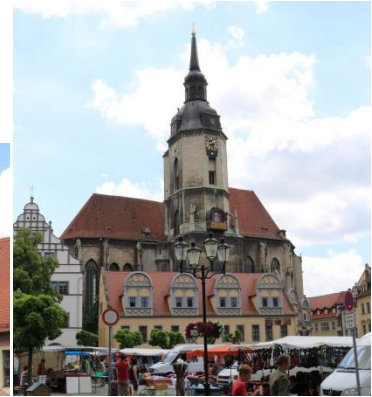
rajtuk különböző díszítések, freskók, festett kőszobrok láthatók. Rajtuk kívül még sok szép szobor, egyéb részlet állított meg bennünket, s ezt az élményzuhatagot tovább bővítette a **kerengő** és a külső (nemrég újraálmodott) kert látványa és az ezekből

elénk táruló kép. Zárásul még egy – a templomhoz képest –

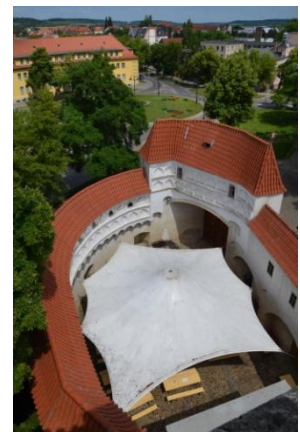
kicsi kápolna egyszerűsége ragadott meg, igaz, itt csak a formák és egy nagyon egyszerű **oltár** emlékeztetett a régi időkre.

Ódon utcákon jutottunk el a **Marktra** (Piactér), ahol az 1528-ban elkészült, négyszintes reneszánsz **városháza** is áll, további régi épületek társaságában.

A tér mögött magaslik az egytornyú, kívülről gótikus, belülről azonban barokk stílusban átépített, eredetileg háromhajós **Szt. Vencel-templom**. Nagy **Silbermann orgonája** – 3 manuál, pedál, 53 regiszter – szép látvány, Bach is játszott rajta – ott is épp gyakoroltak, így legalább a hangját is hallottuk.

Az óváros megmaradt kapujához, az 1540-ben épült és szépen felújított állapotú **Mária-kapu**hoz sétáltunk még el és fel, ahol még a kapuvédművek is megmaradtak.

A nap harmadik állomása **Halle** városa lett, ahol a hétfő miatt csak egy templomba, a Piactéren álló Miasszonyunk-templomba jutottunk be. Elsőként természetesen a 84 magas **Vörös-tornyot** láttuk meg, amely 1418-1506 között épült gótikus harangtorony a Piactér közepén – oldalán egy **Roland-szoborral**, mely XIII. századi faszobor 1719-ben készült

kőmásolata. A villamossínek túloldalán a város szülötte, Georg Friedrich **Händel szobra** áll 1859-ből.

Mindezek után következett a **Miasszonyunk-templom**, itt **prédikált 1545-46-ban Luther** és itt őrzik a sekrestyében a halotti maszkját és kezeinek viaszlenyomatát, amit meg is tudtunk

nézni. Maga a templom története is érdekes, mert két korábbi, 1529-ben lebontatott templom román és gótikus toronypárjai közé építették 10 év alatt a jelenlegi gótikus, háromhajós csarnokot, amit nem sokkal később reneszánsz részekkel egészítettek ki. Szószéke 1541-ben készült el. A bronz **keresztelőmedence** 1430-ból való, szárnyasoltárát id. Lucas Cranach

iskolája festette. Felújított orgonája 3 manuálos, pedálos, 56 regiszteres – eredetileg J. S. Bach avatta fel. Egyik fia, Wilhelm Friedemann Bach, az ún. hallei Bach, 18 évig volt e hangszer és templom organistája a XVIII. század közepén. A belső tér kiképzése jellegzetesen evangélikus, a mellékhajókba épített kétszintes, lépcsőzetes karzat megnövelte a befogadóképességet, a **szószék** pedig oldalt helyezkedik el. Visszafogottan színes, gótikus díszítése, melyet a vékony oszlopokon nyugvó látványos hálóboltozat zár le, ünnepélyességet áraszt.

Sétánk a közel kétszáz éves építkezés végén, 1531-ben elkészült, gótikus, szervita kolostortemplom, a torony nélküli, fő és mellékhajós **Ullrich-templom** felé vitt, mely 1971 óta koncertterem, és a szentélyébe egy 3 manuál, pedálos, 56 regiszteres Sauer-orgonát építettek 1980-ban. Sajnos ez az épület nem volt nyitva.

Hasonlóan nem jártunk sikerrel a **Dómnál** sem,

melynek mai állapota az 1520-ban kialakított, a korábbi koragótikus épületet reneszánsz stílusban átépített formát mutatja. Torony nélküli, háromhajós, jellegzetesen reneszánsz külsejű templom, a mellékhajókban karzatokkal, egyszerű gótikus boltozattal – ahogy a belsejéről fellelhető képek mutatják. A városban nagy könyv alakú és kisméretű információs táblák is a turisták segítségére voltak.

A buszhoz visszafelé még **Händel szülőházánál** álltunk meg – ahol 1685. február 23-án világra jött a nagy barokk zeneszerző.

A keddi nap kisebb izgalmakat ígért, mert a két eislebeni múzeumba csak azonos időpontra sikerült az interneten belépőt foglalni és nem sokkal később pedig már 15 km-re, Mansfeldben volt időpontunk.

Idejekorán érkezünk **Lutherstadt Eislebenbe** – amely több Luther-hellyel együtt a Világörökség része -, így kellemes sétával indult a napunk. A környék a középkor óta egészen az utóbbi évtizedekig bányavidék volt, ami a Luther család életében is döntő tényező volt – az apa részes bérlő volt egy bányában. A régebbi és modern **bányászati** eszközök, **emlékműként** voltak itt kiállítva, a 800 éves rézpalabányászat emlékére. A Luther-helyeket akár a földre rögzített bronz Luther-rózsákat követve is be lehet járni. A **Markton**, ahogy a neve is mondja,

épp vásár volt. A téren áll természetesen a városka nagy szülöttének, **Luther Mártonnak a szobra**, mögötte pedig az 1519-30 között épült gótikus **Városháza** látható. Nagyon izgalmas épület, mert itt a teljes hosszában kb. 6 métert emelkedik a terep és ezt figyelembe véve tervezték meg. Mögötte pár méterrel már a **Szt. András-templom** szentélye áll, Luther itt mondta el utolsó

négy prédikációját a most is látható, gótikus **szószékről**, és halála után itt is ravatalozták fel. Az épületet még a hivatalos nyitás előtt sikerült megnéznünk, mert egy gyermekcsoport próbált a szentélyben. Háromtornyos, háromhajós, gótikus templom, mely jelentős részben az eredeti stílusban áll ma is, viszonylag sok **sírkőfedlappal**, gótikus **szárnyasoltárral**. Szerencsére nyitáskor abba a házba is be tudtunk menni **ahol a reformátor elhunyt**. Maga a

múzeum viszonylag kevés eredeti tárgyat mutat meg – igaz, azok szépek és pl. az **utolsó úrvacsorai kehely**, a narvál-szarv igen ritka –, inkább a régmúltat idéző berendezési tárgyakat helyeztek el a régi és egy vadonatúj, hangsúlyozottan elváló, dobozszerű

épületben. Egyébként számos alkalmazták, talán csak Wartburg. A modern részben sok esetben a megfelelő, látványosabb ún.

helyen ezt a technikát várában nem láttunk ilyet. mai igényeknek attrakciókat helyeztek el,

vagy pl. különféle ülőalkalmatosságokon (padon, kagylószerű ülésben) zenét lehetett hallgatni, vagy installációkkal szerettek volna valamit megértetni, elgondolkodtatni. Az ilyen épületek kifejezetten minimalista külsejűek, belül sokszor simított, látható beton falakkal. Nem köti a kiállítás megálmodóit a régi épület mindenféle adottsága, determinálása, ezzel együtt nekem nem nagyon tetszettek – ám ez ízlés dolga.

A sok régi épülettel bíró szép óvároson át, a **Luther-rózsákat** követve a **szülőházhoz** siettünk, ahova természetesen jókora késéssel értünk. Itt láttuk először azt a tömeget, amire számítottunk az 500 éves évforduló miatt. Némi magyarázkodás után, hogy nem kértünk vezetést, az internetes foglalásunkra

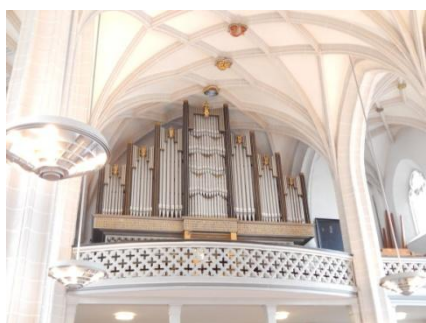
tekintettel két csoport között csak beengedtek minket. A szülőház is régóta múzeumként működik, itt azért a régi és a modern épületegyüttesben anyagában „erősebb” a kiállítás. Luther életművén kívül a város múltját is bemutatták, nekem nagyon tetszettek a bányászati emlékek is, pl. a régi bányacölöpök, **fossziliák** is. Innen alig száz méterre áll a **Szt. Péter és Pál-templom**, melyben 1483. november 11-én keresztelték meg Luthert – bár ekkor a mai templomnak csak a tornya állt, a hajókat és a szentélyt 1513-ra fejezték be. A 2012-ben felújított, modern, szintén körmintás padlózatú templom középpontjában nagyon szokatlan

módon, a kör alakú **keresztelőmedence** áll, melynek átmérője kb. 3 méter, így akár bemerítkezésre is alkalmas. A kör belső oldalára Máté evangéliuma 28. rész 19. verse van

felírva: „**Elmenvén azért, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében.**” (Károli fordítása). A felújításnál

figyelembe vették a keresztelőmedence hatását, és minden oszlopot a kipárolgást segítő kavicságy vesz körül. Minden évben, Luther megkeresztelésének napján ökumenikus alkalmat tartanak, melynek szintén a keresztség áll a centrumában. Természetesen itt is gótikus szárnyasoltárok és más, régi tárgyak teszik erősebbé az élményeket. A toronyban három harang lakik – Apollonia, Benigna és Anna nevűek –, amelyek sérülés nélkül vészelték át a viharos évszázadokat.

Lutherstadt Mansfeldben nagyjából a bejelentkezett időben érkeztünk a múzeumba. Itt a gyermekkorát töltötte Luther 13 éves koráig. Akkoriban itt volt a környék rézpalabányászati központja – ezért is laktak itt. A **múzeum ún. régi részét** egy olyan épület jelenti, amely kb.

feleakkora, mint Luther idejében volt és az eredetit legfeljebb „nyomokban tartalmazhatja”, valójában egy modern újjáépítés. Az mindenesetre elgondolkodtató, hogy a kétszintes, legalább 9x18 méter alapterületű ház akkoriban különösen nagyinak számított – jelezve a Luther szülők anyagi helyzetét. Az ebben az épületben lévő kiállításrész sajnos nem egy jól sikerült kísérlet. Az utca túloldalán van a **modern múzeumépület**, amely viszonylag kevés eredeti tárgyat tartalmazott, de így is jó közelről megnézni az itt látható **gótikus szárnyasoltárt**. Innen bő száz méterre áll az 1497-1548-ig épült egytornyú, kéthajós, szentélyes gótikus

Szt. György-templom – azonban belső
födeme későbbi, festett mintás alkotás. Itt
is számos régi részlet teszi megélhetőbbé
az élményt, bár ez inkább barokk
stílusban
kialakított belső, az
evangélikussá
válás utáni,

szokásos utólag beépített
karzatokkal. A karzatot mintegy
képes Bibliaként bibliai
történetek képei díszítik. A templomhajóban áll
Luther egyetlen teljes alakos képe az 1540-es
évekből. A várossal szembeni dombon látható
egy, a törénelem során sokszor átépített, ám
látványos grófi kastély, a Mansfeld grófok
otthona.

A délutánt **Mühlhausenben**, Münzer Tamás „fészkében” töltöttük. Münzer Tamás kultusza az
„osztályharcos időkben” különösen élénk volt: tragikus sorsú reformátor, aki a parasztháború
egyik vezére is volt. Az óváros falai jelentős részben, kb. 1 km átmérőjű körben még ma is
állnak – a látnivalók szinte mind ezen belül találhatóak. Buszunk a legjelentősebb városkapu,

az 1654-ben elkészült **Belső Asszonykapu** (a Külső Asszonykapu a városból kifelé vivő
úton kb. 300 méterre van) előtti térségen parkolt le, innen ki-k kedve, ereje szerint fedezhette
fel a műemléki épületekben hihetetlenül gazdag várost. Ebben nagyon hasznos volt
számunkra a Tübingiai utazások című útikönyv rajzos óvárostérképe – no persze az
utcanevekre nem mindig lehetett hagyatkozni. Az útikönyvek szerzői a régi, többnyire gótikus
templomok számát 6 és 14 között adják meg, én ezek közötti számban fedeztem fel őket
magamnak – bár ezek egy része ma már más célokat szolgál: pl. könyvtár, múzeum. Az
általam 2 óra alatt körberohant helyek közül a régi templomok felsorolása: Szt. Jakab-
templom, ma könyvtár; a falon kívül Szt. Miklós-templom – zárva volt; Szt. Balázs-templom;
Szt. Kilián-templom – színház; Szűz Mária-templom – múzeum; Meziábasok-temploma –
ma a Parasztháború Múzeuma; Szt. Péter-templom. Nagy élmény volt, bár ezen a helyen
sokkal több időt is el lehetne tölteni a régi épületek között
bolyongva, a régi korok építési, díszítési módjait kifürkészve.

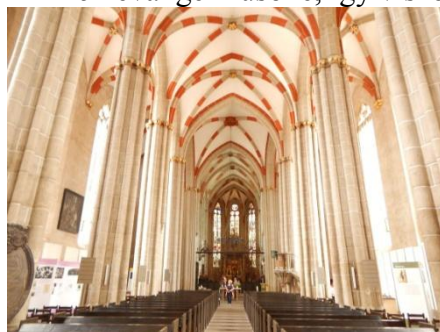
A Belső-Asszonykapun át léptem be az
óvárosba, ahol rögtön jobbra tértem: a **Szt.
Jakab- templom** egytornyú, háromhajós,
szentélyes, gótikus (korábban is többször
átépített) templom a XIV-XV. századból,
mely kívülről őrzi a múltját, azonban belülről
egy teljesen más, modern világ, új **könyvtár**,

beépített 3 szinttel. Tulajdonképpen a két formanyelv nem is találkozik egymással. A **Szt.**

Miklós-templom a falon kívül áll, ma is egyházi használatban van – egytornyú, háromhajós, román és gótikus stílusú épület, mely felújítás miatt, nem volt látogatható. Ellenben óriási élmény volt a **Szt. Balázs-templom**: kéttornyos, háromhajós román, de főleg gótikus stílusú nagyméretű templom – az épület hossza 70 m. Egy évig e templom orgonistája volt J. S. Bach. Jelenleg is a XV. századi külsejét mutatja, természetesen a belseje többet változott – ma az evangélikusoké, így viszonylag egyszerű díszítése van. **Keresztelőmedencéje** 1596-ból

való, ennél száz évvel öregebb a szárnyasoltára. Még épp a falon belül áll a **Szt. Kilián-**

templom, amely egytornyos, egyhajós XIII. században épített, majd később többször átépített, gótikus és barokk stílusjegyeket viselő templom, mely bár az egyik legrégebbi a városban, de ma **színháznak** ad helyet, így sajnos ezt sem lehetett belülről megnézni. A **városfal** külső oldalára kerülve a Főutcán keresztül a város főtemplomához, a sok helyről látható, mintegy

iránytűként szolgáló **Mária-templom**hoz értem. A XII. századtól több szakaszban építették

meg (és végül csak 1900-ban fejezték be a középső, neogótikus, 86 m magas toronnyal) a háromtornyos, öthajós, kereszthajós, háromapszisos szentélyes monumentális templomot – amelynek hatását a templomot körülvevő viszonylag kis térség is növeli, pedig alapterülete nem sokkal nagyobb, mint a Szt. Balázsé. A széles főhajót karcsú, magas oszlopsorok

választják el a két-két keskeny mellékhajótól. Itt prédikált Müntzer Tamás is. Ma múzeumként funkcionál, bár templom jellegét nem változtatták meg – jónéhány régi oltár, szobor, sírkőfedlap várja itt a látogatót. Egy tárlóban a **Müntzer** hagyomány szerinti **kardjának** mostanában készült másolata látható, melynek a rovásíráshoz hasonló jelekkel van tele a pengéje mindkét oldala.

A kis utcákon közlekedve egyszer csak a **Városháza** épületegyüttesénél találtam magamat.

Az épületegyüttest 1310-től több szakaszban építették, főként gótikus stílusú, de a későbbi korok is mély nyomokat hagytak rajta. Közel hozzá áll a **Mezítlábasok temploma**,

egytornyos, egyhajós, a XIII-XVIII. században épült egyszerű épület, mely a német parasztháborúnak és Müntzer Tamásnak emléket állító **múzeum**.

Tovább haladva a kis utcákon a városfalon kívülre mentem, s a város a leglátványosabb, északnyugati negyedét jártam körbe, ahol sok látványos, vagy kevésbé kiemelkedő,

különböző célú **bástya, tornyocska** áll. Alatta van a XIV-XVI. században épült, egytornyos, háromhajós, gótikus kis **Szt. Péter-templom**. Az evangélikus használatra átépítés kedves

példája volt az épület, az utólag beépített fakarzatok és orgona másfajta otthonosság érzetét keltik még üresen, emberek nélkül is.

A városban ezeken kívül még rengeteg **polgárház** van a régi időkből, közülük a régi stílusú, gerendavázás építési stílusúak voltak látványosabbak. Nagy élmény volt látni egy-egy

foghíjtelket, amint a szabadon álló **tűzfalak** megmutatják, hogyan is építkeztek tulajdonképpen még száz évvel ezelőtt is: a gerendavázat különféle anyagokkal töltötték ki (pl. kővel, téglával), majd bevakolták – akár úgy, hogy a **gerendaváz-szerkezet** kilátszik, akár teljes vakolást kapott az épület. Érdekes volt látni azt is, hogy az óvárost átszeli egy kis patak, néhol előbukkan a házak tövében, máshol már le van takarva, aztán a városfal alatt is utat követelt magának.

Összességében nagy élmény volt egy ilyen, épen megmaradt óvárosban jönni-menni.

A szerdai napot, amely a leghosszabbnak és legfárasztóbbnak ígérkezett, **Erfurtban** kezdtük. Luther itt járt egyetemre 1501-1505 között, és itt lépett be az Ágostonrendi szerzetesekhez, így 1512-ig még a városban élt. Maga a település szintén nagyon gazdag műemlékekben, így erősen „célra kellett tartani”, vagyis egy olyan sétát összeállítani, amelynek során a számunkra legfontosabbakat meg tudjuk nézni. A buszunk a Dóm téren tudott megállni, ami ideális volt, ugyanis 9.30-kor nyitott ki a Domkügel nevű dombon, a város kiemelkedő helyén, egymástól alig 15 méterre álló két nagyméretű katolikus templom: a **Dóm** és a **Szt. Szeverin**. A térről lépcsősor vezet fel hozzájuk.

A kettő közül a leomlott románkori épület helyén a XIV-XV. században épült gótikus Dómba mentünk először. A közel száz méter hosszúságú, háromtornyos, háromhajós templom lenyűgöző, a sok berendezési tárgy ellenére sem zsúfolt. A szentély felépítéséhez azonban

már nem volt elegendő hely a dombon, ezért igen komoly megtámasztó, pilléres alépítményt kellett ehhez létrehozni. Kapubélletei gazdagon kidolgozottak – az apostolok és az okos és balga szüzek szobrai díszítik. Az oszlopokon a régi, bibliai és egyéb vallásos történeteket ábrázoló, mára ritkaságszámba menő körcekképek voltak. Természetesen itt is volt szárnyasoltár félreeső helyen, volt barokk főoltár, sírkőfedlapok, nagy orgona,

keresztelőmedencék a régi korokból, sőt néhány kiállított kincs is. Az egyik **Árpádházi** (ahogy itt használják: Thüringiai) **Szent Erzsébet ereklyetartója** volt a XIII. század második feléből, fából és csontból, felette a szentté avatásról szóló pápai irat (IX. Gergely – 1236) másolata.

A Szt. Szeverin-templom ezen a helyen már a harmadik templom, az előző kettő megsemmisült és 1278-tól kb. 1400-ig építették a ma is állót – a korábbi alapjaira. Azóta viszont szinte megőrizte eredeti állapotát. Háromtornyos, öthajós, két kereszthajós, két

szentélyes, méltóságteljes gótikus épület. Itt sírkőlapok a „földön” is vannak, nemcsak a falba építve, a többi díszítési elem is hasonló: a névadó szent szarkofágja, oltárok: régi szárnyasoltár és barokk főoltár.

A két templom után a lépcsősoron lesétálva utunk a volt domonkosrendi, mai nevén a

Prédikáns-templomhoz vezetett, mely sajnos csak a karzat alatti részen volt nyitva egy üvegkalitka erejéig, így a sok szép régi dologból csak ízelítőt kaptunk. A templom háromhajós, egy apró toronnyal, **szentélyrekesztővel** gótikus stílusban a XIII-XV. századból. A kolostorból is részben fennmaradt egy szárny. A templom mellett áll a harmincéves háború egyik hőisének, **Gustav Adolf svéd királynak az emlékműve**. Egy sarokkal visszafelé látható a **Pál-torony**, egy szintén gótikus templomtorony, melynek temploma 1736-ban égett le.

Ezt követően a **Halpiacra** mentünk, ahol sok régi ház már többnyire átépített formában, de már és még őrzi régi fényét – mind műemlék. A kis tér közepén 1591-től áll a **Roland-szobor**, szemben a sokszor átépített, ma neogótikus

Városházával. Továbbmentünk Európa egyik, régi állapotában, épületekkel beépített formában fennmaradt hídjához, a **Szatócsok-hídjához**. A mai kőhíd, korábbi fahidak után 1325-ben épült, a rajta lévő gerendavázás épületek 150 évvel későbbiek – egy tűzvész után épültek. A folyamatos beépítés miatt alig vettük észre, hogy hídon megyünk át, ezért egy olyan helyet is kerestünk, ahonnan jó rálátás nyílt a hídra és az alatta folyó Gerára (itt tulaj-

donképpen két kis patakmeder volt látható). A hídon az út felett kék zászlókra mindenféle – nemcsak latin betűs nyelven idézetek voltak felírva, pl. Dante, Luther, Schopenhauer, Giordano Bruno nevei voltak szerzőként feltüntetve. A híd végén álló **Szt. Egyed-templomot** csak kívülről, a tér felől láttuk – az útikönyv ezt a nézetét írja egyébként a legszebbnek. Majd pedig két egyszerűbb gótikus templom következett, az Orsolyák-temploma a XIII. század első feléből, és a Kereskedők-temploma román stílusú részekkel, de későbbi befejezéssel és

kisebbség átépítésekkel. A **Kereskedők-temploma** előtt áll Luther szobra, mert itt is prédikált a reformátor. Kéttornyos (bár ezek később épültek), háromhajós templom ez, van reneszánsz oltár, szószék és egy figyelemfelkeltő, rikító padokra állított monitorokkal is ismereteket nyújtó kiállítás is a főhajóban, amely, ha jól értettem, a keresztyénség állapotára, helyzetére hívja fel a figyelmet.

Gyorsan még a téren szemben lévő **Orsolyák-templomába** is benéztünk.

A következő általunk megtekintett hely az alapvetően román stílusú, háromhajós, egytornyos, XII. századi **Skót-templom** lett, melybe szintén csak benézni tudtunk, pedig letisztult

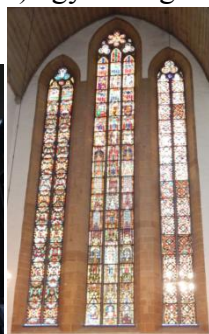
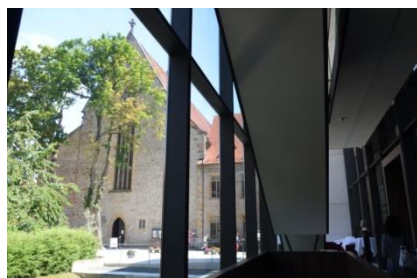

formavilága nagyon vonzott. Barokk homlokzata, mely csak egy részt takar be, 1742-ből való.

Kis, gerendavázas házas utcácskákon értük el a volt **Ágostonrendi kolostor** épületegyüttesét,

melyből csak a templomot lehet megnézni. 1290-1350 között épült, háromhajós, egytornyos (a kis harangtorony későbbi) egyszerű gótikus templom. A szentély legnagyobb ékessége a

három XIV. századi üvegablak. Itt élt és tanított 1505-től hét éven át Luther, sajnos azonban a kolostor olyan szintén elég jó állapotban megmaradt részei nem voltak megtekinthetők, mint a kerengő, a káptalanterem és Luther cellája.

A buszhoz menet még a **Miklós-torony** mellett vezetett az utunk, mely egy 1200-ban alapított, majd 1280-ban a Német Lovagrend tulajdonába került templom megmaradt része – magát a templomot 1750-ben bontották le.

A nap másik városa **Eisenach** volt, ahol egy kisebb városi séta után a város felett lévő Wartburg vára volt kiemelt célpontunk. Ennek megfelelően a korábbi tervek revideálni kellett és „erős felindulásból” megnéztük a **Bach-szülőházat**. Mivel nem terveztük, így nem

foglaltunk időpontot, ezért kisebb nehézség után jutottunk csak belépőhöz, de végül mindent láthattunk-hallhattunk. Itt is a régi épület + a mellé épített modern doboz épületegyüttessel volt dolgunk, de ez nem volt annyira zavaró, mert igen gazdag és színes a kiállítás anyaga. Természetesen Johann Sebastian Bach életének és műveinek, korának rejtelseibe pillanthattunk be, ám a legnépszerűbb és leglátványosabb az a kb. fél órás hangszербemutató volt, ahol Bach és kora orgonáin, csembalóján, spinétjén és **clavichordján** adott elő egy fiatalember, a hallottakat szóban is magyarázva. A sok hangszer, kotta mellett bátran éltek a modern múzeumi megoldásokkal is, több tárlónál kagylófotelekben ülve is lehetett Bach-zenét hallgatni. De érdekes volt akár egy korabeli férficipő bemutatása is. Innen még egy kis sétára maradt idő a Piactér felé, útközben a Luther-házzal, amelyben a múzeum témája Luther és a Biblia volt – sajnos ide nem volt időnk bemenni. Néhányan még elszaladtunk a **Szt.**

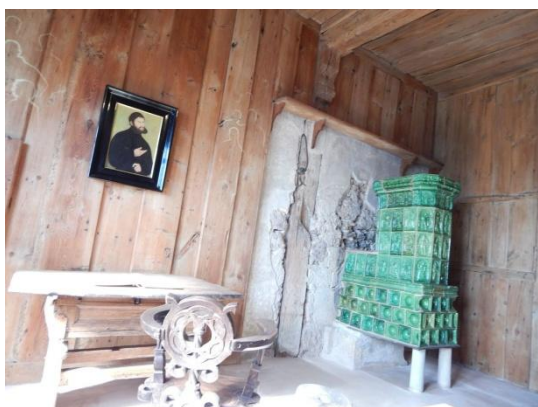
György-templomhoz, mely mára egytornyos, háromhajós, barokk épület – bár korábbi részeket is rejt magában. Ebben keresztelték meg 1685-ben J. S. Bachot. Az 1182-ben épült templomnak magyar vonatkozása is van: itt volt 1221-ben Tübingiai IV. Lajos tartománygróf és Árpád-házi Erzsébet esküvője. Prédikált itt Luther is – pár nappal azelőtt, hogy a választófejedelem elraboltatta Wartburg várába. A mai templombelső a német evangélikus barokk jellegzetes képét mutatja: a két mellékhajóban háromszintes karzat növeli többszörösére az istentiszteleten résztvevők létszámát, a régi idők

sírkőfedlapok, halotti emléktáblák, keresztelőmedence idézi, sőt egy kriptába is be lehet nézni. Ez után a rövid látogatás után következett az előre lefoglalt időpontban **Wartburg vára** – mely a Világörökség része. A buszparkolótól még egy intenzív emelkedő várt ránk, és

beléphettünk az újraálmodott múlt kiemelkedő alkotásába. A vár a német múlt és kultúra egyik alappillére, mert a XI. században kezdték el építeni; a hagyomány szerint itt voltak a többek által felidézett, de leginkább R. Wagner Tannhauseréből ismertté vált dalnokversenyek. Itt élt 1221-1228 között Árpád-házi, náluk Tübingiai Szent Erzsébet, aki nagyon hangsúlyosan szerepel a német hagyományban is. Ide raboltatta el Bölcs Frigyes Luthert, aki e „fogsága” alatt fordította le németre az Újszövetséget. Ez utóbbi jelentőségét mi kevésbé tudjuk felmérni, mert míg a magyar nyelv viszonylag egységes volt, a német nyelvjárásokban jelentős különbségek voltak, s ezt hozta „közös nevezőre” a Biblia új német nyelve. Nem véletlen, hogy a XIX. század második felében, amikor a nemzetek saját múltjának felfedezése szinte egész Európában egyfajta divattá vált, Wartburgot is újraálmodják, 1890-re lett készen. A romantikus felfogás egy „nagyon középkori” fejedelmi várat eredményezett; aki az ilyet szereti, jókedvét leli benne. A vár igazi turisztikai nagyüzem, aminek sajnos kevésbé szimpatikus oldalát is megtapasztalhattuk: iskoláskorú csoportok

nyargalásztak, hangoskodtak az egyébként csodálatosan gazdag kiállításon. A jubileumi kiállítás gyakorlatilag befogadhatatlan, ha mindent részletesen meg akar nézni a látogató. De ez is általános szituáció. Nekem az egyik legnagyobb élmény id. Lucas Cranachnak V. Habsburg Károly német-római császárról készített portréja volt, melyet, még ha üveg mögött is, pár centiméterről lehetett megnézni Természetesen a híres kis szobát is megnéztük, ahol Luther közel 11 hónapig élt, viaskodott Istennel, magával és a bibliafordítással.

A csütörtöki napot **Magdeburgban** kezdtük, ahol Luther 1497-98-ban tanult. A város nagyon jelentős károkat szenvedett a második világháborúban, azonban az óváros számos épületét megmentették, újjáépítették több évtized alatt, így ma óriási élményekben lehet részünk. A busz az Elba partján a **Miasszonyunk-templom** alatt tudott megállni, így ez lett sétánk kiindulópontja. Ez a román kori, háromhajós, kéttornyos, több mint 60 méter hosszú, egyszerű

templom a város legrégebbi épülete, a XI-XII. századból való, boltozata már gótikus – ma Telemann koncertterem (Magdeburg ugyanis Telemann szülővárosa), így nem jutottunk be. A kolostor épületében művészeti múzeum működik. A nem messze álló **Dóm** – ma evangélikus templom – lett az első belülről is megcsodált épület. Az első német gótikusnak tervezett

templomként aposztrofált, 120 méter hosszú, kéttornyos, háromhajós, kereszthajós, a szentély körül kápolnakiosztás óriási épület még rekonstrukciós munkák és színpadépítések zaja közepette is lebilincselő élmény, a hozzá kapcsolódó kerengővel, káptalanteremmel együtt. Elég sok régi részletre figyelhettünk fel itt, pl. a 973-ban meghalt **I. Ottó német-római**

császár sírjára, a XIII. századi **Okos és balga szüzek** kapubélletet díszítő szoborcsoporthoz,

szentélyrekesztőre és sok-sok szoborra, faragványra. Ez után a XI. században alapított, de ma a XV. századi állapotát mutató (katolikus) **Szt. Sebestyén-templom** következett, szintén gótikus stílusban: kéttornyos, háromhajós, kevésbé díszes épület, melynek oszlopai különböző

díszítőelekekkel voltak megalkotva, közülük a legnagyobb sikere a **csavart bordás**nak volt. Freskók nincsenek, csak a boltozatbordákat festették színesre és néhány zárókő volt díszes és színes, valamint egy **gótikus szárnyasoltár** emelte a templom fényét. A helyszűkét nagyon ügyesen oldották meg, a kerítésen belül keskeny épülettel és hozzáépített üvegtetővel tettek hasznossá jelentősebb részt. A templommal szemben áll egy **német-református templom portálja**, mely a megsérült és lebontott Szt. Pál-templomé volt. Szinte vele szemben áll a híres osztrák építész, Friedensreich **Hundertwasser** 2005-ben elkészült **Zöld citadella** nevű épülete, mely egy egész épülettömb, érdekes részletekkel, zöld felületekkel, benne színházzal,

kávézóval, irodákkal, lakásokkal. Ezt a stílust szokták organikusnak is nevezni, mert az élet „görbe” formáit használta a megszokott függőleges/vízszintes vizuális világ helyett. Tovább menve a **Szt. János-templom** lett a következő hely, amit megnéztünk. Luther itt prédikált 1524-ben, és „megtért Magdeburg városa”. Ennek állít emléket a Luther-szobor is, a

megszokott stílusban. A kéttornyos, háromhajós gótikus templom óriási károkat szenvedett a háborúban és csak 1999 (!)-re hozták használható állapotba – ma ez is koncertterem. Ennek megfelelően a régi épületre szinte csak a körítő falak emlékeztetnek, a boltozatot sem építették újra, helyette csak egy vízszintes lezárást hoztak létre. Több kriptája is van, az egyikben két amerikai bomba látható – a legutóbbi rombolásra emlékeztetve, egy másikban egy altemplomi szentély maradványa, egy harmadikban pedig Otto von Guericke, a légszivattyú feltalálója és a város volt polgármesterének síremléke látható. A „magdeburgi

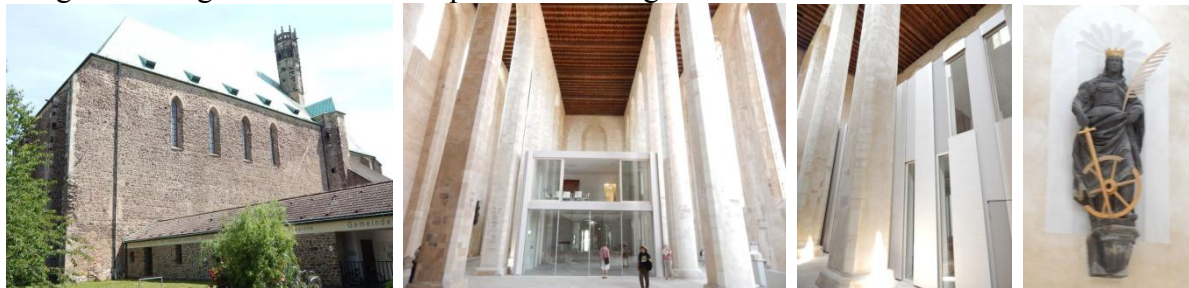
féltekék” kifejezés bizonyára ismerős sokaknak, mellyel von Guericke bemutatta, hogy mire képes a légnyomás: a két félgömböt összeillesztették, kiszivattyúzták belőle a levegőt, és így, a légnyomás miatt több lóval sem tudták szétszakítani a két félgömböt egymástól. Itt még a toronyba is fel lehetett menni, ahonnan szép kilátás nyílt az óvárosra. Innen már csak egy kisebb csapat ment tovább északra, ahol további, egymás mellett álló gótikus templomokat látogathattunk meg: a **Magdolna kápolna** 1315-ből, egy korábbi kolostor, majd idők

otthona volt kápolnája – ma szabadon álló apró téглаépitmény. A következő látnivaló a XII-XV. századi katolikus **Szt. Péter-templom** lett, egy alacsony tornyos, háromhajós, gótikus, de az újjáépítéskor vízszintes boltozatot kapó, modern liturgikus eszközökkel, üveglablakkal

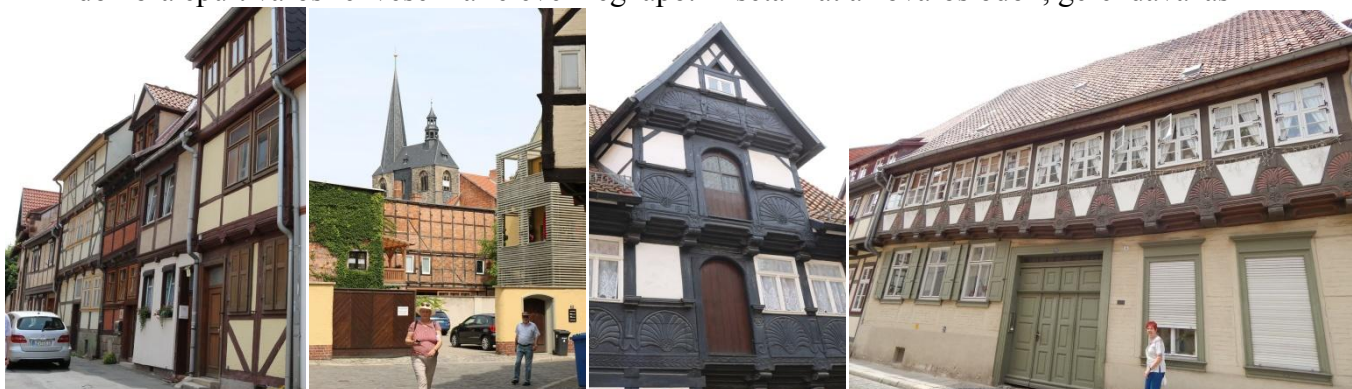

berendezett szép hely. A 250 éve elhunyt nagy német zeneszerzőről, Georg Friedrich Telemannról egy sok tablóból álló sorozattal emlékeztek meg az egyik oldalhajóban. Az utolsó a volt **Agostonrendi kolostortemplom**, a **Vallon-templom** lett, mely most egy evangélikus öregek otthonának templomául is szolgál. A Vallon név a református vallon

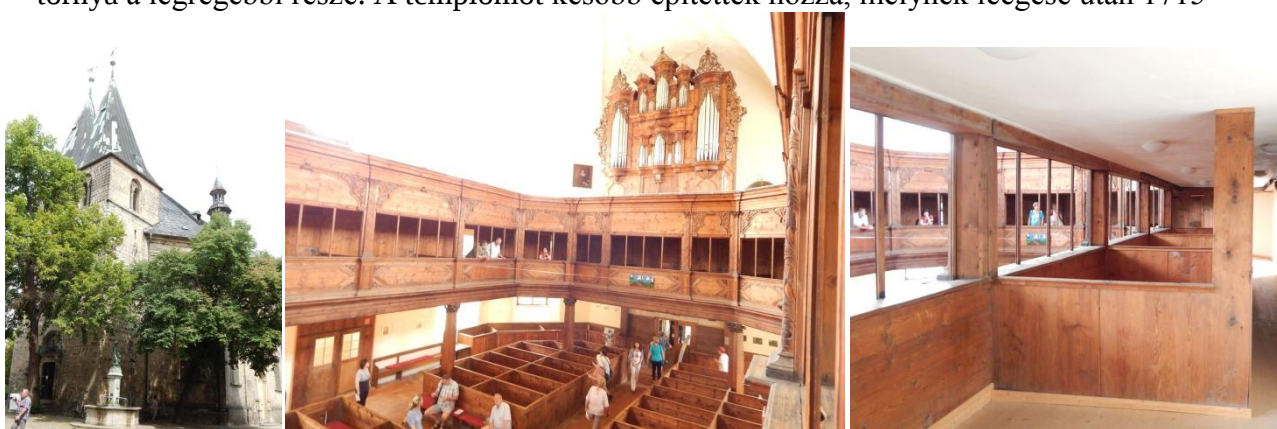

menekültekre emlékeztet, akik a századok alatt beolvadtak a német református gyülekezetbe, mára pedig ún. evangélikus-református templom. Nagyon keskeny kis tornya van, háromhajós, de a két mellékhajó igen keskeny, kb. 2 méter széles, egyszerű, vízszintes faboltozatot kapott. Érdekessége, hogy a főhajót szinte teljes szélességben, de fél hosszúságban egy fémvázaz, kétszintes üvegépítmény foglalja el, benne a földszinten egy kb. 60 fő befogadására alkalmas imaterem, az emeleten pedig egy iroda és egy kis terem van – egyfajta templom a templomban. Nagyon érdekes volt. E nagy séta után jól is esett a buszozás a délutáni helyünkre, Quedlinburgba.

A Világörökség része büszke címmel méltán büszkélkedő **Quedlinburg** szintén volt császári székhely, így a korai német történelem emlékeiből is igen jelentősek találhatók itt. A több dombra épült város fekvése már eleve megkapó. A sétánkat az óváros ódon, gerendavázás

polgárházai között kezdtük, ahol megcsodálhattuk csodáltuk a több száz éves, díszes homlokzatokat. Végül ott álltunk a **Balázs-templom** aljában, melynek zömök, román stílusú tornya a legrégebbi része. A templomot később építettek hozzá, melynek leégése után 1715-

ben barokk stílusban hozták létre a mai állapotot. Egy több elemében vegyítésen jellegzetesen német evangélikus alkotást csodálhattunk meg. Az egyik ilyen elem a **szószékoltár**: a teljes magasságot betöltő oltár alsó részének közepén egy kisméretű oltárkép van – az utolsó vacsora –, a középső részen a szószéket két-két feltehetően evangélista szobor fogja közre, a felső részen pedig címer és jelképek láthatóak. Mindez a barokk nem épp visszafogott díszítettségével, de méltóságteljesen megfogalmazva. A másik érdekesség a templomtér kihasználása minél nagyobb létszám befogadására: a földszinten végtelenül egyszerű, számozott **keretekbe (fakkokba) foglalt padokkal** (itt nem voltak kis táblákon az ott ülő családok nevei felírva, mint máshol láttam), körben pedig hasonló, de **fedett karzattal**, ahová a fal felőli folyosóról lehetett bejutni (mint a színházi zsöllyék). Az oltárral szemben

pedig második karzaton az orgona ül. Mindez festetlen (!) fából van, ami azon felül, hogy nagyon magas szintű mesterségbeli tudást mutat, gyönyörű, meleg színével otthonossá is tette a templomot. A padok dísztelenségét a karzat oszlopfői, táblái és különösen az orgona gazdagon díszítettsége ellenpontosza.

A következő megálló a **Piactér**, melynek fő helyén a **városháza** eredetileg 1310-ben épült, de ma XVIII. századi homlokzata és reneszánsz kapuja vonzotta a tekintetet. Mögötte magasodik a két, különböző

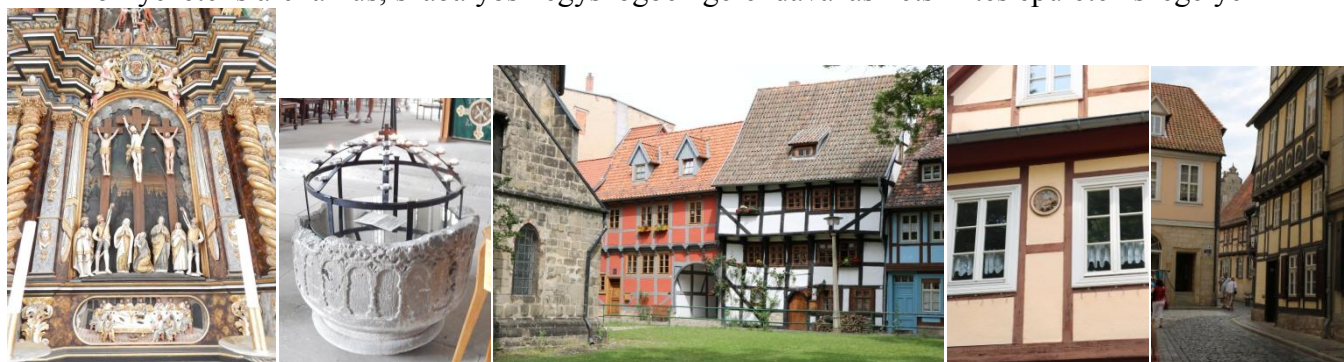
magasságú tornyú, háromhajós, XV. századi későgótikus **Piac-templom**. Itt is van minden jó: gótikus szárnyasoltár, faragott szószék, szobrok, sőt altemplom és a toronyban toronyőr-lakás

is (ez utóbbiakat nem láttuk). A társaság felével elmentünk az újvárosi **Miklós-templomba**, amely kéttornyú (72 méter magasak), háromhajós román/gótikus templom, barokk oltárral,

régészeti keresztelődmedncével, függesztett angyalszoborral, XV. századi sírkövekkel. A környezete is archaikus, szabályos négyszögben gerendavázis kétszintes épületek szegélyezik

a fás-füves teret.

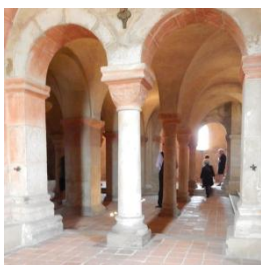
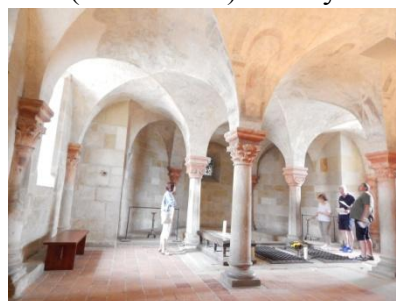
Újra teljes létszámban a nap utolsó helyére másztunk fel, a Kastélydombra (Schlossberg). Előre tudtuk, hogy szép lesz, de amit láttunk, az minden reményünket felülmúlta – pedig a múzeumba, bár szerettünk volna, nem tudtunk bemenni. A több mint 60 méter hosszú **Szt. Szervác-templom** 1070-1129-ig épült fel, de háromhajós altemploma XI. századi, egy

korábbi templom maradványa. Maga az épület kéttornyos, háromhajós, emelt szentélyes – a templom másik végében a császári karzattal, román stílusú, melyben több mint harminc császárkori országgyűlést is tartottak. A hajókat díszes fejű oszlopsor választja el, egyébként

némi frízdiszítése van, vagyis igen egyszerű. A szentély előtt modern, nagyméretű kereszt és a végében középkori szárnyasoltár áll, oldalt a két kis sekrestyében (kincstárban) néhány

tárlóban, bár nem nagy számban, elképesztően komoly régi kincsek vannak –, de így is felbecsülhetetlenek. Nekem még a háromhajós altemplom volt a kedvencem, freskókkal, korabeli sírokkal. A templom történetének korábbi szakaszai helyett most egységes, a XIX. század végén kialakult, román stílusú összképet mutat, szakrális használattal. (A belépőjegy három részre van bontva: templom, kincstár, altemplom, de lehet kombinált jegyet is venni – mi is olyat vettünk, hogy a templom minden szegletébe bemehessünk.)

A domboldalban a ma sok helyen látható egyfajta rekonstrukciós **fűszer és gyógynövénykertek** vannak, konyhakertekkel vegyesen – mint az egykor itt állt kolostor kertjei lehettek. A dombon lévő vár, kastély szép, bár csak kívülről láttuk azt is.

És eljött az utolsó teljes látogatós napunk, melynek nagyobb részében a szintén Világörökség része **Lutherstadt Wittenberg**ben jártunk-keltünk. Ahogy a város mai neve is mutatja, itt, az óvárosban minden Lutherről, a reformációról szól. Ahogy mondani szokás még a kövek is erről mesélnek. Két kiállításra is le volt foglalva az időpontunk, így a tervektől eltérni nem volt mód és lehetőség. Értelemszerűen ez az a hely, ahol óriási az évfordulós készültség, az emléktárgyak választéka és a látogatók tömege. Ezt előre tudtuk, mégis zavaró volt, hogy néha az áhítat hiányzott a látogatókból.

Korán beértünk az óváros szélére, így a **Piactéren** még alig voltak, viszonylag nyugodtan nézhettük a Városháza 1535-re elkészült, később bővített reneszánsz épületét, előtte Luther és Melanchton szobrát. Már nyitás előtt körbejártuk a Városi templomot, sőt a mellette álló, gótikus **kis kápolnába** be is jutottunk – ahol épp egy diakonissza rendezkedett. A **Városi-templom** évszázadokig épült – a XII. századtól 1557-ig – gótikus, kéttornyú, háromhajós,

körben karzattal, nagy orgonával. Ez a hely volt Luther gyülekezeti működésének helyszíne, itt prédikált rendszeresen, de itt volt az esküvője, és itt keresztelték meg a gyermekeit is. Itt szólt először német nyelven az istentisztelet, itt úrvacsoráztak először két szín alatt, itt hangzottak fel a német korálok – mindezekért is nevezik a reformáció anyaszentegyházának. A templomban jó néhány festmény származik a Cranachok műhelyéből, a legmaghatározóbb alkotás azonban a Luther halála után egy évvel készült és felállított ún. **Reformációs oltár**, melyen Luthert, Melanchtont, Bora Katalint és Bugenagent is megfestette id. és ifj. Lucas

Cranach. Id. L. Cranach, a kiváló festő, jó barátja is volt Luthernek, ő kérte meg Luther számára Bora Katalin kezét, házassági tanújuk és egyik lányuk keresztaója is volt – azon kívül két ciklusban volt a város polgármestere is, és mai értelemben véve sikeres vállalkozója. Műhelye számos képpel, oltárral mutatta meg képi formában is a reformáció lényegét.

Cranach a templomban van eltemetve, **sírköve** a bejáráshoz közel egy oszlop alján van – előtte most is volt virág.

Innen a foglalt időpontra a **Melanchton-ház**ba vitt utunk. A múzeum az 1536-37-ben épült

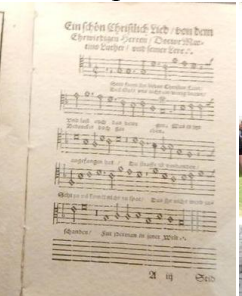
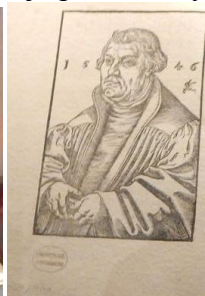

lakóházból – melynek egyik első lakója Luther harcostársa, hírneves egyetemi oktató, Philipp Melanchton volt – és a szokás szerint mellé épített modern dobozból állt. Az elég kevés – főleg képekből, nyomatokból és **nyomdai kiadványokból** álló régi kiállítási anyaggal és múzeumpedagógiai célzatú (?) installációkkal nem ez lett életem legkedvesebb kiállítása. Talán az egyik legérdekesebb kiállítási tárgy **Melanchton régi kerti asztalának kőlapja** volt.

A Melanchton ház után a **Luther-ház** következett, mely a volt Ágostonrendi kolostor régi

épülete, a reformátor és családja életének helyszíne, ma a legnagyobb reformációmúzeum. A jubileumi évre egy új épületszárnyat itt is építettek, melyben időszakai kiállításként 95 darab

Lutherhez kapcsolódó tárgyat állítanak ki (ezt nem néztük meg). Közülük számosat az állandó kiállításból emeltek ki. De a Coetus Hungaricus zászlója sem volt most ott – az épp a budapesti Magyar Nemzeti Múzeum reformációs kiállításán van kiállítva. Természetesen így is óriási a kiállítás anyaga, nem is igazán lehet győzni szemmel és főleg befogadással.

A záró helyszín a **Vártemplom** lett, mely bár jelképi erővel bíró hely, de a történelem viharai miatt nem az akkori épület, hanem egy, az 1760-ban lerombolt korábnál nagyobb méretben való újjáépítése 1892-ből. Tulajdonképpen a reformáció emléktemploma, benne Bölcs Frigyes díszes, valamint Luther és Melancthon egyszerű sírjával. A hagyományokat igyekeztek fenntartani, megerősíteni, így az oldalsó bronzkapuján a reformációt elindító 95 tétel olvasható.

Az utolsó, történelmi műemlékeket, Luther emlékeket is őrző hely **Torgau** városa lett. Luther korában szász fejedelmi város volt, így Luther sokszor megfordult itt, prédikált, és felesége, Bora Katalin itt halt meg 1552-ben. Elsőként a kéttornyú (bár az egyik csonka), három, azonos magasságú hajós, eredetileg román, de későgótikus stílusban kibővített, 1516-ban befejezett **Mária-templomba** mentünk. Itt is volt elég sok nézni való, **Bora Katalin**

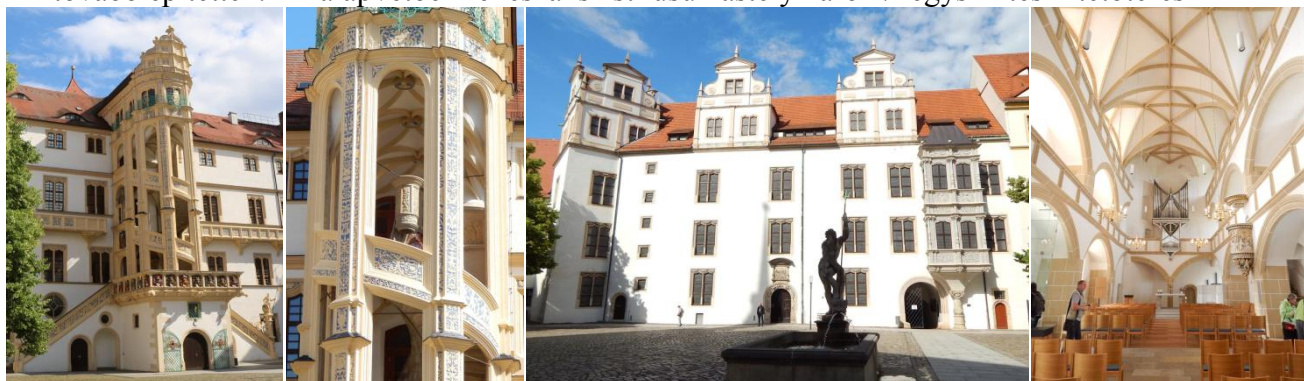
sírkőfedlapja – amit egy restaurátor épp a sótól tisztított meg; reneszánsz szószék,

keresztelőmedence, boltívezárókövek, sírkövek, oltárok. A város legnagyobb műemlék épületegyüttese a **Hartenfels-kastély**, mely egy korábbi erőd helyén 1470-ben épült fel egy,

az Elba partján lévő porfír (nagyon kemény kőzet) sziklán, melyet a későbbi századokban tovább építettek. Az alapvetően reneszánsz stílusú kastély három/négyszintes + tetőteres

épületszárnyakat foglal magába. Az épület leglátványosabb részlete a **Nagy csigalépcső**: egy címerekkel díszített lépcsőfeljárós, nyílt teraszról indul, kívül-belül díszítéssel. Számunkra

azonban az 1544-ben elkészült és felszentelt **kastélykápolna** volt a legérdekesebb, mert maga Luther szentelte fel az eleve a reformációt figyelembe vevően tervezett kápolnát – mindezek miatt ezt tartják az első evangélikus templomnak. Ennek megfelelően a terem középpontjában

a díszes **szószék** áll, az egyik végében egy négy angyal tartotta kő **úrasztala**, rajta kereszttel, fölötte a karzaton az orgona. Itt még oltár sincsen!

Sétánkat a reneszánsz stílusban 1561-1577-ig épült városházára folytattuk, azonban csak

kívülről csodálhattuk meg. Az udvarára ugyan bejutottunk, ahol az 1240-ben épített, 1529 óta világi, főleg raktározási célokra használt, volt Szt. Miklós-templom megmaradt része (a

szentély teljesen hiányzik) áll. A tornyokat kívülről ugyan felújították, többi része igencsak lehangoló állapotban van, úgy látszik, a sorsa még nem rendeződött el teljesen. Ezzel lezárult utunk „rég” része.

Utolsó nap reggelre találkoztunk meg testvérgyülekezetünkkel **Hoyerswerda-Újvárosban**. A város 1945 előtt tízezernél kevesebb lakossal bírt, azonban a szocialista iparosítással lélekszáma egy évtized alatt hetvenezresre duzzadt. Így nem véletlen, hogy a régi útikönyv mint szocialista várost emlegeti. Igaz, mára csak 30-35 ezer lakosa maradt, így elég

rossz a szociológiai helyzete. A „fénykorban” gyakorlatilag az óváros köré felépítettek egy másikat, mely főleg – a kétszintestől a sokemeletes panelekig többféle lakótelepekből áll. Itt,

az Újvárosban van a **Martin-Luther King Evangélikus Gyülekezeti Ház** (az újvárosi gyülekezet temploma). A gyülekezet folyamatosan építette ki az épületegyüttes mai állapotát, így kényelmes, a kis gyülekezet igényeinek teljesen megfelelő helye van: irodával, kisebb

teremmel, istentiszteleti teremmel, melyben orgona is van, sőt néhány éve egy kb. háromemeletnyi torony is épült, három haranggal. A torony maga eltörpül a sokemeletes panelsorház mellett, de jelzi, hogy templomféle áll itt. Kedves alkalmat töltöttünk a gyülekezet presbiterével, majd hazaindultunk, vagyis befejeződött a Luther-émlékutunk.

Az útleírásba felhasznált képeket Denke Virág, Héczei Eszter, Csendes Monika és Denke Gergely készítette.

Lejegyezte: Denke Gergely